

Perfins in Bosnië en de Herzegowina

(G. Matthijssen; uit: *Perfinpost* nr. 14, sept. 1990)

Een gespecialiseerde verzamelaar van het 'dode' gebied Bosnië en de Herzegowina zal in de bekende handboeken op dit gebied weinig of geen aanknopingspunten vinden. Deze zegels worden dan ook meestal ergens achterin het stockboek opgeborgen.

De filateliebeurs in Huizen bood mij de gelegenheid om met de PCN contact te zoeken. Het resultaat van deze vorm van samenwerking, waarbij de tot dusver bekende gegevens zijn verwerkt, ligt voor u. Het onderzoek is hiermee nog niet afgerond. Kritische kanttekeningen, aanvullingen ed. worden bijzonder op prijsgesteld.

De bezetting

De oorlog tussen Rusland en Turkije leidde het einde in van een eeuwenlange Turkse overheersing op de Balkan. Tijdens het congres van Berlijn kreeg Oostenrijk-Hongarije op 13 juli 1878 het recht beide Turkse provincies Bosnië en de Herzegowina te bezetten en te beheren. Desondanks was voor de feitelijke bezetting een grote militaire inspanning nodig. Hongaarse eenheden vielen augustus 1878 Bosnië vanuit het noorden binnen en namen op 19 augustus Sarajevo in. Min of meer tegelijkertijd trokken Oostenrijkse troepen vanuit Dalmatië de Herzegowina binnen.

Tijdens deze militaire operaties maakten de troepen gebruik van een goed georganiseerde veldpost. Na voltooiing van de bezetting werden de veldpostkantoren opgeheven en omgezet in (stabiele) postkantoren, die ook volledig voor de inwoners van deze gebieden toegankelijk waren. De postkantoren bleven echter militaire inrichtingen, die verantwoording verschuldigd waren aan het gemeenschappelijke Kriegsministerium van de dubbelmonarchie.

Het militaire karakter bleef ook in de gebruikte stempels bewaard.

De stempeltekst bevatte, naast datum, plaatsnaam en nummer, de afkorting K.K.MILIT.POST' ('Kaiserlich-konigliche Militar Post'). Dit werd begin 1890 gewijzigd in 'K.u.K.MILIT.POST'.

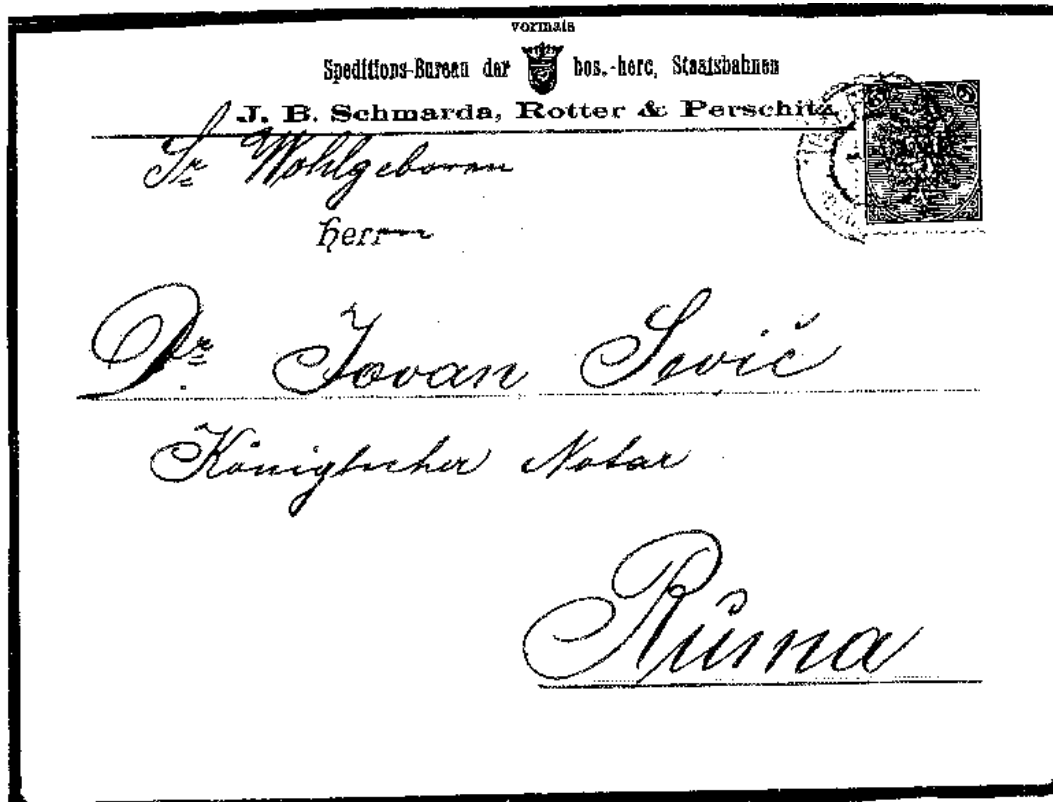
Verder valt op dat Bosnische postkantoren Romeinse nummers toegewezen kregen en kantoren in de Herzegowina Arabische. Later verdwenen de nummers uit de stempels.

De eerste Bosnische postzegels kwamen op 1 juli 1879 in omloop. De Weense staatsdrukkerij had hierbij gebruik gemaakt van reeds ontwikkelde ontwerpen voor nieuwe Oostenrijkse zegels. De serie omvat in eerste instantie zeven waarden en wel 1, 2, 3, 5, 10 en 25 Kreuzer (100 Kreuzer = 1 Gulden). Een herziening van het geldstelsel leidde vanaf 1900 tot wijzigingen, waarbij 1 Kreuzer werd gelijkgesteld aan 2 Heller (100 Heller = 1 Krone). Tot 1906 werd op de zegels geen (Duitse) landsaanduiding geplaatst om de diverse bevolkingsgroepen niet tegen het hoofd te stoten.

Economische ontwikkeling

De langdurige Turkse overheersing heeft rampzalige gevolgen gehad voor de ontwikkeling van deze gebieden. De wegen waren, voorzover aanwezig, in een bijzonder slechte toestand. Alleen tussen Banjaluka en Doberlin bestond een niet meer in gebruik zijnde spoorwegverbinding. Handel was dan ook zo goed als onmogelijk.

De militaire bezetting bracht althans in dit opzicht verbetering. De infrastructuur werd, mede onder invloed van militaire noodzaak, sterk verbeterd, waarbij vooral de noord-zuid spoorwegverbinding van groot belang was. Dit traject verbond Hongarije en Kroatië met de Adriatische zee en voerde via Bosnisch Brood, Sarajevo, Mostar naar Gravosa bij Ragusa (nu Dubrovnik). Het vervoer was in de negentiende eeuw ook vooral afhankelijk van deze spoorweg (zie afbeelding hieronder).

1.3.1900 Sarejevo; SRP op 5 Kreuzer (Mi. 4 III) was het eerste vervoersbedrijf in Bosnië.

Deze gebieden telden in 1910 iets meer dan 2 miljoen bewoners, die voor bijna 90% leefden van de landbouw en veeteelt. De bosbouw was eveneens van groot belang, waarbij vooral het noordwestelijk deel van Bosnië werd ontsloten door de Duitse industrieel Otto von Steinbeiss.

Ook de in de middeleeuwen bloeiende mijnbouw kwam weer tot ontwikkeling. Te denken valt hierbij aan kolenmijnen (o.a. bruinkool), ijzererts en zout.

De industrie, eerst eigenlijk alleen maar mohammedaanse huisnijverheid, ontwikkelde zich eveneens tot een meer fabrieksmatige aanpak. Zo ontstonden o.a. een suikerfabriek in Usora, een cellulosefabriek in Drvar, ijzer- en staalbedrijven in Zenica en Vareš (zie afbeelding hieronder).

Geperforeerde initialen

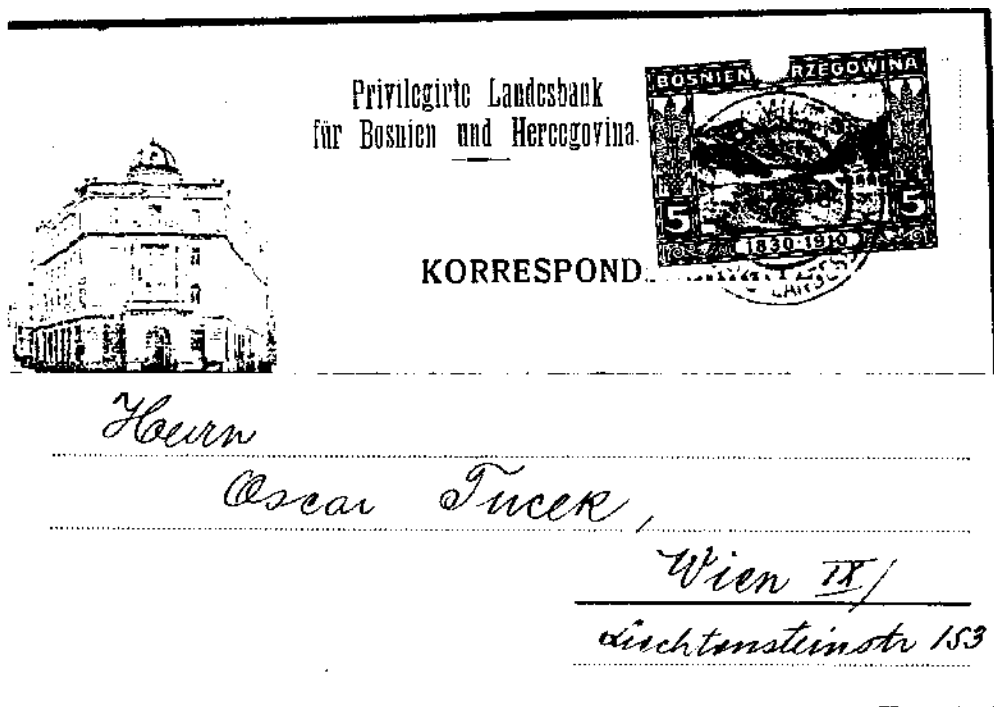
In navolging van Engeland en andere landen maakten ook bedrijven in Oostenrijk gebruik van firmaperforaties, verder aangeduid met perfin. Het gebruik van perfin werd ambtelijk toegestaan, zoals blijkt uit het 'Handbuch für den ausübenden Postdienst' van Barth uit het jaar 1900: "Die Verwendung durchlochter Marken ist, sofern dieselben nicht gebraucht kenntlich geblieben sind, gestattet".

De eerste perfin in Bosnië en de Herzegovina vinden we tegen het einde van de negentiende eeuw. En het zal gezien de achtergebleven economische ontwikkeling geen verwondering wekken, dat het aantal ontdekte perfin niet erg groot is.

Tot dusverre zijn 20 verschillende perfin geregistreerd, waarvan de meeste uit het bankwezen afkomstig zijn (zie ook de afbeelding op blz. 14).

In tabel 1 zijn de bekende gegevens samengevat. De tabel is echter allesbehalve volledig.

De afbeeldingen van de perforaties zijn in de eerste kolom alfabetisch opgenomen, waarbij het cyrillische schrift in een enkel geval is omgezet in het latijnse alfabet.

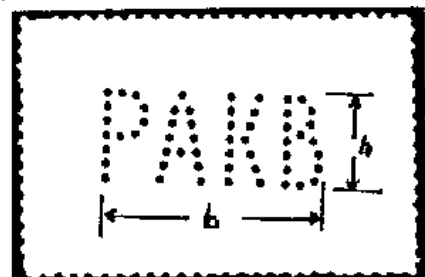

1910 Sarajevo Landes Bank op 5 Heller (Mi. 48). Het zegel op deze voorgedrukte bedrijfskaart is geen perfin.

De afbeeldingen zijn doorlopend genummerd. Het BH-nummer wordt gevolgd door de initialen van de perfin. Op dezelfde regel is tevens het aantal gaten (g) aangegeven, waarbij de punten tussen de letters niet zijn meegeteld.

Onder het aantal gaten is verder de hoogte en de breedte van de perforatie vermeld:

aantal gaten: (g) 13, 14, 14, 16
hoogte (h): 10 mm
breedte (b): 23 mm

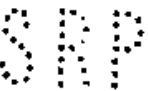

Wegens gebrek aan informatie en materiaal is voorlopig de positie van de perfin in het zegel niet aangegeven. De derde tekstregel geeft de naam van het bedrijf aan, dat weer gevolgd wordt door een bedrijfstaanduiding.

tabel 1:

Bosnische Perfins

BAG.	BH 1 B.A.G. g: 17, 14, 15 h: b: Bau-Aktien-Gesellschaft Bauwonderneming Sarajevo
CD.	BH 2 C.D. g: 13, 17 h: b: Cellulosefabrik Drvar Houtverwerkende industrie Drvar
EZ.	BH 3 E.Z. g: 19, 17 h: 8 b: 15 Eisenwerk Zenica ijzerindustrie Zenica
HFS.	BH 4 HFS g: 15, 10, 11 h: b: Handelsaktiengesellschaft Filiale Sarajevo (of? H.Franck's Sohn: koffiebranderij) Sarajevo
KB.	BH 5 KB g: 14, 16 h: b: Kroatische Zentral Bank Bank Sarajevo
L.B. F.M.	BH 6 L.B./F.M. g: 9, 15/ 11, 21 h: b: Landesbank/ Filiale Mostar Bank Mostar
L.H.	BH 7 L.H. g: 11, 16 h: b: Sarajevo

L.L.H.	BH 8 L.L.H. g: 12, 12, 18 h: b: L.L.Hatschek Schrijfmachines Sarajevo
	BH 9 MKR
	BH 10 MT g: 22, 10 h: b: Montangesellschaft Telluria Mijnbouw
PAKB	BH 11 PAKB g: 13, 14, 14, 16 h: 10 b: 23 Privilegierte Agrar und Kommerzial Bank Bank Sarajevo
P.L.B.	BH 12 P.L.B. g: 11, 9, 14 h: 7 b: 16 Privilegierte Landesbank Bank Sarajevo
	BH 13 Richter
CSM	BH 14 (S.B.M.) g: 11, 15, 25 h: 7,5 b: 16 Serbische Bank, Mostar Bank Mostar

	BH 15 (SNB) g: 10, 13, 13 h: b: Srbska narodna banka Bank Sarajevo
	BH 16 SRP g: 13, 15, 12 h: 8 b: 14 Schmarda, Rotter en Ferschitz Handels- en transportbedrijf Sarajevo
	BH 17 S.T. g: 14, 11 h: 8,5 b: 13 Sol...? Tuzla Zoutindustrie Tuzla
	BH 18 (TRS) g: 10, 17, 23 h: b: Trgovacka i Stedionica Handel? en spaarbank Mostar
	BH 19 TT g: 14, 14 h: b: T.Todeschini Bouwonderneming, verf, lakken en ijzerwaren Sarajevo

Opgemerkt dient te worden dat in enkele gevallen zelfs de naam niet duidelijk is. De laatste regel geeft de plaats aan waar het bedrijf is gevestigd.

In tabel 2 is aangegeven op welke zegels tot dusverre perfins zijn aangetroffen. De gebruikte nummers verwijzen naar de diverse catalogi, zoals Michel, Ferchenbauer en de ANK. De notering 34-36 betekent, dat nummer 35 eveneens met een perfin geregistreerd is. Bovengenoemde catalogi maken bij de Kreuzer-emissie onderscheid tussen steen- en boekdrukzegels. De laatste komen vanaf ongeveer 1894/5 voor.

tabel 2: Perfins op Rozenische zegels (volgens Michel)

BH	bedrijf	Kreuzer	Heller				
		1879	1900	1906	1910	1912/14	1916 en 17
2	C.D.			29,34-36 38,39	41,45,47 49	71	
3	E.I.		13,15,16 20,24,25	32,34,35 39-41		67,69,71 73	130
4	HFS		15				
5	L.B. F.M.	5		32			
7	L.H.			34	50		
9	MKR				50,54		
10	M.T.			34			
11	PAKB			29,32-35 40	47,50	64-68 75,88	133
12	P.L.B.	2II-6II	10-17,24 26	32,33,34 35	50-52,54 61	64,68,69 71,72,74	123,125 127
14	C.B.M			34	48,50,51 53,54	69	
16	SRP	5I,5III 2II-5II	12-16,24	34,35,37	50,51	69,76	
17	S.T.			30,34,35		65,66,69	
19	IT			34			

De eerste perfins vinden we bij de 'Landesbank' (november 1895) en het vervoersbedrijf Schmarda, Rotter en Perschitz (maart 1896), zodat we perfins voor 1900 vrijwel uitsluitend zullen aantreffen op boekdrukzegels in type II (type A in Yvert) en de 5 Kreuzer eventueel ook in type III. Bosnische perfins komen op brief bepaald niet veel voor. Tot dusver zijn de volgende BH-nummers gevonden: 2, 3, 11, 12 en 16.

Literatuur en bronnen:

- Donaupost 1935, nummers 7, 8 en 12
- Interessengemeinschaft Bosnien und Herzegowina, Mitteilungen 25
- Maxa, Praag
- Passer A, die Postwertzeichen von Bosnien und der Herzegovina Prag 1930
- Perfin Club Nederland

G. Matthijssen
Azaleaweg 10
9765 HV Paterswolde